

tett népmesék emléke sejlik föl. A könyv mintegy fél tucat verséből megcsapott a magyar verskultúrának az a nagyvonalú összetettsége, amely a magyar népdaltól az isteni lényeket megérintő Berzsenyitől Weöresig tartalmazza líratörténetünk ihlető forrásait. Példaképeit a külföldiekkel együtt nehéz lenne felsorolni, de most nem is egy versében föltűnik, hogy az idősödő Arany János rezignáltan kesergő, mégis megnyugvást kisugárzó költeményeihez is mennyire közel került. Erre gyönyörű példa a teremtményekről is demokratikusan és barátián szóló *Szürkevarjú*. Közel került Szent Ferenc pártfogoltjaihoz, a madarakat ápoló Tandorihoz is.

Az isteni lényeg – és a ráció védelmében oly sokszor megnyilatkozó Tornai József? Magam is érzem e szavaim szokatlanságát. De régóta látom jeleit annak az önkéntelen vonzaskörnek, amely hol a végtelen kozmoszon és a semmin túlra röpi képzetetét – hol az eszmélő, mindent végiggondoló racionalista egyéniséget láttatja velem, aki Ádámként nem szakadhat el – Madáchcsal mondva – A Föld gravitációs terétől (Goethénél a Föld Szellemétől). Évek óta érlelődik bennem az érzés: Tornai önkéntelenül sokat foglalkozik azzal, amit sokszor expressis verbis tagad: a sejtelmekből összeálló hittel, és olykor „elárulja”, már nem is olyan önkéntelenül, hogy ez az érzelmekhez és nem annyira a gondolatokhoz közel álló pozitív „kísértés” ugyancsak megkönyöríti két voltaire-iánusan eretnek vagy nietzscheien krisztustagadó műve között. Nem beszélék „megtérésről”, ez pontatlan kifejezés volna.

A költészet autonómiájáról szólok, amely kiköveteli a megszenvedett, súlyos vívódások közepett születő igazmondást, a vox humanát.

Visszatérve a címadó versre, elmondhatom róla: Kölcseytől, Vörösmartytól, de József Attilától és Illyés Gyulától is ránk hagyományozott nemzeti himnuszaink szerkezetét és szellemét követi. Érdekesség, hogy a kereszténység fölvétele előtti magyarság isteneihez intézett fohással kezdődik, „sors-isteneknek” nevezve őket. Ezek a mitológiai *ős-istenek* is jóváhagyják, hogy István a „törzsi részekből” egybegyúrja az országot a kereszt jegyében. Az egységesé vált magyarságot tatárok és törökök akarták kiirtani a földről, s a „nyugati és szomszéd héják” is megtépték a nemzettest maradékát. Úgy, ahogy Tornai nagy elődei is megírták. Ők az élni akarás meg nem magyarázható reményével ajánlották a Gondviselő kegyébe népünket. Tornai tapasztalati úton jut el a 21. századi magyarság emberi kondíciójáig: még mindig fennáll nemzetünk, s még mindig hitele van a hagyományos himnuszforma kiéneklésének: „S most, huszonegyedik század, / mire szánod a hazánkat? / Régi erejét a szélvész / megtépázta, mégis él, és / nő a honfoglalás óta / a magyarul virágzó fa.” Kijelentheti ezt, mert „versemben örök a nyár”, ahogy a könyv utolsó sorában írja. Külön értéknek tartom, hogy a mai, nemzettagadó világkörnyezetben rendületlenül visszaigazolja Kölcsey, Vörösmarty és a többiek szavát. Képekből konstruált jelképrendszere él, mert él a magyar nyelv, a magyar műveltség, a magyar költészet.

KOLOZSI ORSOLYA

Bodor Ádám: *Sehol*

Magvető, 2019

KOLOZSI ORSOLYA (1980) Budapest

Nem kevesebb, mint nyolc évet kellett várni Bodor Ádám új kötetére, hiszen legutóbb 2011-ben jelent meg könyve, a nagy sikert aratott *Verhovina madarai*. A 2019-es elbeszéléskötet, a *Sehol* a Magvető Kiadóra jellemzően igényes borítót kapott, amely egyszerűsége és letisztultsága ellenére erősen megragadja a lendő olvasót, sötét, kontrasztos színeivel pedig előkészíti a fedőlapok között olvasható szövegek Bodor Ádámától megszokott komor, súlyos hangulatát. Egy sötét utcán lépkedő emberalak, egész pontosan csak egy része, a lába, árnyékkal együtt: egy esti kép, egy ember, aki éppen kilép a képből. Nagyon sokféle aszociációt indíthat el, az eltűnés megjelenítése éppúgy

lehet, mint az engesztelhetetlen haladásé. A kötet címe hasonlóan rejtélyes: a határozatlan tagadó névmás olyan helyet jelöl, amely nem létezik, ezzel is erősítve a balladai homályt, a bizonytalanságot. Bodor eddigi köteteinek címében gyakorta meghatározó volt a helymegjelölés, most is erről van szó, de a hely, ahová indul, és vele együtt az olvasó is – nincs sehol.

A *Sehol* hét elbeszélésének szinte mindegyikében meghatározó jelentőségűek lesznek a helyek, valahol nyilván mindig vannak a szereplők, de valójában annyira a periférián és láthatatlanul, mintha tényleg sehol sem lennének, vagy másként fogalmazva: a *sehol*-ban léteznének. A nyitó és a záró no-

vella (*A Matterhorn mormotái; Rebi*) talán kissé elüt a kötet többi részétől, a közjük zárt öt szöveg viszont az ismerős bodori atmoszférát teremti meg, és építkezése, karakterei sem térnek el különösebben az életmű korábbi szövegeiben megismertektől. Ezek közül az első a *Paraszkiwa*, amelynek elbeszélője a címben jelölt mostohaanyjának halálát meséli el. A fikatív helyszínen, a Dvug-folyó mentén, egy katonai táborban játszódó történet mindössze két-három napnyi eseménysorozatot dolgoz fel: az elbeszélő fiú elhagyja a mézségetőt, hogy váratlanul elhunyt mostohaanyja körül segítkezzen apjának. Az írás balladai kihagyásokkal építkezik, kezdetben a groteszk és az abszurd elemek uralkodnak benne (a holttest ideoda pakolása, hurcolása), de a halottkém megjelenésekor, az utolsó oldalakon váratlanul tragikussá és nyomasztóvá válik a hangulat. Felmerül ugyanis a gyilkosság, a mérgezés gyanúja, de a gyanú nem igazolódik. Valójában meg sem próbálja igazolni senki, s éppen ezért lóg a levegőben és teszi gyomorszorítóvá a záró oldalakat, megmutatja az eddig elhallgatott, legfeljebb sejtethető kapcsolati problémákat.

A következő szöveg címe (*Hekk*) ismét egy szereplő (gúny)nevét jelöli, és ismét egy fikatív, de részletesen bemutatott helyre, a Hlinka-tetőre kalauzol. A világvégi tájak lírai leírásai ebben a szövegben sem maradnak el, s talán épp ezek segítenek abban, hogy a nyers, durva emberekkel tűzdelt világ is képes legyen valami fátyolos, párás szépségben tündökölni, megmutatni a világ finomságát a tájban, sokszor az emberek ellenére is: „Bolond idő volt, dél felé hirtelen elállt az eső, és ahogy kezdtek elvonulni a felhők, a nap is kisütött. Egyszer csak ezüstösen áttetsző, lencse alakú felhők tűntek fel az égen, alig mozogtak, inkább mintha csak álltak volna egy helyben. Tavaszí verőfény áradt mindenfelől, a langyos szellőben duruzsoltak a csorgó ereszek. Valahonnan óriási fekete legyek bújtak elő, egymást kergetve, szökdécselve futkároztak a havon. Pedig még csak karácsony volt.” Az ünnep idején játszódó történetben marcona, maguknak való mézségetők kénytelenek befogadni és bújtatni Hekket, aki a törvény elől menekül. Bibliai történetet idézne az írás, ha Hekk valóban egy bújtatni való, morálisan értékes ember volna, de mivel nem az, így ismét az abszurd, groteszk elemek kerülnek túlsúlyba. Hekk megsüti és megeszti a magával hozott apró mókust, ennek pedig komoly következményei lesznek. Tragédiáról is beszélhetünk akár, de az ábrázolásmód egyáltalán nem patetikus vagy tragikus, sokkal inkább abszurd, már-már nevetséges.

A kötet egyik leghosszabb szövege, a *Leordina* az eddigi eldugott, periférikus helyszínek után emberlakta vidékre vezet (és ez az egyetlen valós helyszín a kötetben), és kivételesen nemcsak napokat,

hanem éveket fog át egy szerelmespár árulással végződő történetében. A hiányok, az elhallgatások itt is nagy szerepet kapnak, az emberek közötti viszonyok (át)alakulása, ennek okai csak sejtetve vannak, megmagyarázva soha. A pár tagjai (művésznévükön Dina és Carlos) művészi pályájukat hátrahagyva levágott haj gyűjtéséből és eladásából igyekeznek megélni, furcsa munkafolyamatot működtetve: „Olykor a Száva völgyébe is elmerészkedtek, és a borbélyok portái elől összeszedték a hajjal teli nejlonzsákokat. Ezeket külön csomagolásban mindig a kukák mellett találták, ugyanis valamilyen egészségügyi rendelkezés tiltotta az emberi hajnak a háztartási szeméttel egy helyen történő tárolását. Otthon aztán a begyűjtött anyagot szín és árnyalat – a festett haját külön tárolták –, valamint méret szerint osztályozták, kifésülték, kimosták, ha kellett, petróleummal, majd illatos olajjal kezelték, itatóspapír között szikkasztották, végül, hogy jól mutasson, adagonként átlátszó fólia közé helyezték, színes zsinóron függő cédulával látták el a súly, méret és szín feltüntetésével. Egy külön e célra rendelt, két és fél méter hosszú, száztíz centi préselt lemezből készült asztallap mellett állva dolgoztak.” A haj tulajdonképpen az ember halott része, ennek gyűjtése, feldolgozása nem csupán negatív asszociációkat ébreszt (koncentrációs táborok, hajukat vesztett betegek), de rendkívül morbid módja a megélhetésnek. Bodor egyébként teljesen átlagos, már-már idillinek tűnő alaphelyzetből képes kibontani ezt a váratlan fordulatot, megtaláltatni főhőseivel a hajgyűjtést mint megélhetési forrást.

A következő elbeszélés (*Pitvarszk*) főhős/elbeszélője éppen felesége szökését igyekszik feldolgozni, mikor egy levélben értesül arról, hogy a nő meghalt, részt kellene vennie a temetésén, találkoznia kell azzal a férfival, akiért Marlenka elhagyta. A szöveg erőssége, hogy ezt a duplán tragikus élethelelyzetet nem az ilyenkor szokásos, közhelyszerű nagyjelenetekkel mutatja be, nincs sírás, zokogás, sokkal inkább tébláboló, magára maradt hős van, aki nem tud mit kezdeni az érzéseivel, nem is tudja, mit kell éreznie, és mit érez egyáltalán. Ezt a „lefagyást” nagyon puritán módszerekkel, mégis érzékletesen írja meg, miközben a fagy és a hideg mint motívum mindvégig ott tekereg a férfi főhős körül. A *Milu* című elbeszélés az eddig bemutatottaktól eltérően egy zárt térben játszódik (többek között azért, mert az események helyszíne egy börtön), és nagyon kevés idő, csupán néhány óra leforgása alatt. Két tapasztalt börtönszakács váratlanul egy borotvátlan fejű kuktát kap maga mellé, s a történet nem más, mint a fiú, Milu megleckéztetése (először verbálisan, később fizikai szinten). A fiú szabadságát, kívülállását jelképező hajának erőszakos levágása azonban olyan várat-

lan fordulatot hoz magával, amely a valóság keretein belül nem, csak a csodák, az irrealitás szintén magyarázható. A kötet utolsó darabja (*Rebi*) az eddigiek-nél jóval rövidebb írás, amely elsősorban homályosságában rokon a megelőző szövegekkel. Egy hatósági jármű egy pincébe tereli az elbeszélőt, aki mindig Rebit várja visszajönni, s közbe visszaemlékszik arra, amit este együtt láttak: „...kelet felé egyszer csak fényesség támadt az égen, hatalmas narancsszerű felhő emelkedett a láthatár fölé, olyan lett tőle az ég, mint amilyenről a próféta beszél.” A férfi nem képes értelmezni az eseményeket, nem köti össze a narancssárga villanást és a hatóságok szírnázó autót, védőruhába öltözött embereit.

A kötet összes elbeszélője (legyenek akár én-elbeszélők, akár egyes szám harmadik személyben tudósító narrátorok) igaz egyébként (ha nem is ennyire sarkosan) ez a megértési probléma. Nemcsak nem értelmezik azt, amit elmesélnek, de valószínűleg nem is értik az eseményeket, akkor sem, ha másról, akkor sem, ha saját magukról beszélnek. A kötet írásainak alapvető narrációs eljárása ez: mintha az egyes novellák végére jutva az olvasó többet tudna a helyzetről, szituációról, mint a benne élő szereplő. Persze lehet, mindez csak illúzió, de az egészen biztos, hogy a befogadók nagy része nem hagyja kitöltetlenül az üres helyeket, összekapcsol egymással hallgatásokat, kimondott szavakat, tetteket és motívumokat. Az elbeszélők mindezt nem teszik, vagy mert nem tudják, vagy mert nem akarják megérteni a körülöttük zajló eseményeket. És talán nem is lehetséges ez a megértés. Ahogyan a *Leordina* című írás elbeszélője fogalmaz: „Ha a látszatot vesszük, azt hiszem, nagyjából találó a kép, amit fölvázoltam róluk. Persze a lélek

mélyebben fekvő zugaiba nem lát bele senki.” Mint ha Bodor saját ars poeticáját adná az elbeszélő szájába. Fel lehet festeni egy képet, de hibázunk, ha úgy teszünk vagy azt képzeljük, mintha egészen pontosan tisztában lennénk azzal, mi folyik a felszín alatt. A kötet első írása (*A Matterhorn mormotái*) az, amely talán a leginkább kilóg a hét elbeszélés közül. Nemcsak azért, mert életrajzi vonatkozásai vannak (ügynöki jelentések), hanem mert ez épít leginkább a racionális befogadásra, nem sejtet, hanem magyaráz, s talán éppen ezért érzem ezt a többinél egy hajszálnyival gyengébb szövegnek. A rágcsálók megfigyelésével foglalkozó tudós megtudja, hogy elérhetővé váltak az ügynökakták, megnézheti, kik jelentettek róla, de egy groteszkre sikeredett ebéd után ráébred, jobb lesz neki nem tudni semmiről, és visszatér a mormoták tanulmányozásához. Talán ez az írás van a legkevésbé elemelve a valóságtól, de az egyébként az egész kötetet átítató, keserű, fanyar humor itt válik a leginkább explicitté.

A nagy várakozásnak és az ezzel együtt járó olvasói elvárásoknak képes megfelelni ez a mindössze százötven oldalas könyv, amely olyan történetdarabkákat tesz elénk, amelyek nagy részében nem tudunk a hősökkel egyértelműen azonosulni, mégis felismerünk bennük valami mélyen közös emberit, a hezitálás, a tanácstalanság természetét, vagy meglátjuk azt a világot, amelyben a véletlenek szerepe sokkal nagyobb, mint ahogy azzal általában számolni szokás. Mindezt az ismeretlenül is ismerős, „világvégi” bodori tájakon, a peremvidékek legszélén. Bodor Ádám legújabb kötetében is megőrzi és alig változtatja azt a nehezen megfogható vagy körülírható történetmesélési módot, amely a kortárs próza egyik legfontosabb szerzőjévé teszi.

FEKETE J. JÓZSEF (1957) Zombor

FEKETE J. JÓZSEF

Németh Péter Mikola:

Személyesség

a személytelenségben –

Párbeszélgetéseim Könyve

Hungarovox, 2018

Korábban három alkalommal írtam Németh Péter Mikola költészetéről, ezeket az alkalmakat a *Mysterium carnale*, a *Visszasejtesít* és a *Talán* gyűjtemények versei nyújtották. Meggyőződésem, hogy

értettem, jól értelmeztem költeményeit, művészi szándékát, spirituális világnézetét. Ilyeneket jegyeztem le a költészetével történt ismerkedésem során: „»...minden dolog az egyből származik...« –